

Kútny, I.: *Pokoj a náboženská sloboda v rodine : Špecifiká a súčinnosť – päťdesiat rokov Dignitatis humanae*. Trnava : Dobrá kniha, 2015. 138 s. ISBN 978-80-7141-924-2

Problematika rodiny patrí v súčasnosti medzi pomerne často pertraktované témy tak v etickom, právnom, politickom, ako aj v teologickom prostredí. Mnohosť a špecifickosť rôznych prístupov, hoci prinášajú cenné a užitočné poznatky, však nemusia nevyhnutne vnieť viac svetla do životnej situácie človeka, ak chýba integrálny pohľad. Zo šírky problému preniknúť do jeho hĺbky sa podujal profesor morálnej teológie Teologickej fakulty Trnavskej univerzity Ivan Kútny.

Jeho monografiu s názvom *Pokoj a náboženská sloboda v rodine : Špecifiká a súčinnosť – päťdesiat rokov Dignitatis humanae* uverejnilo vydavateľstvo Dobrá kniha v edícii Dialógy v roku 2015. Ako naznačuje názov, cieľom autora je uchopiť ekleziálne učenie o náboženskej slobode v kontexte rodiny, ktorej pokojné a súdržné nažívanie je neoddeliteľné od kontinuálneho vytvárania atmosféry náboženskej slobody. Príležitosťou k tomuto špecifickému a málo preskúmanému pohľadu na rodinu bolo výročie zverejnenia koncilového dokumentu o náboženskej slobode *Dignitatis humanae* (1965). Autor sa tak nepriamo usiluje poukázať aj na to, že téma náboženskej slobody a s ňou súvisiaceho pokoja ani po päťdesiatich rokoch od uverejnenia tohto významného dokumentu nestratila na svojej aktuálnosti, ba dokonca jej reflexiu možno v kontexte súčasných migračných pohybov i krízy rodiny pokladať za naliehavú.

Monografia pozostáva z predhovoru, úvodu, troch kapitol, záveru, zoznamu použitej literatúry a z resumé v anglickom jazyku. Hneď v predhovore autor zdôrazňuje nutnosť integrálneho chápania človeka, ktorý sa v rodine učí prijať seba samého aj iných v integrite. Vo vzájomnom dialógu si totiž členovia rodiny uvedomujú svoju jedinečnosť, spoločne s inými hľadajú pravdu a rozvíjajú svoju bytostnú dispozíciu pre lásku, pravdu, slobodu a spravodlivosť, spolupatričnosť a rozlišovanie, teda stávajú sa tými, ktorými už vo svojej podstate sú. V rodine sa duchovný i spoločenský poriadok dostávajú do symbiózy (s. 7 – 8).

V úvode sa čitateľ dozvie, že autor vidí základ rodiny v špecifiku vzťahu (vzťahovosti), ktoré rezonuje vo viacerých vzájomne sa prelínajúcich rovinách. Vzťah či vnútorné puto rodiny je predovšetkým živé vertikálnou dimenziou vzťahu s Bohom a vzťahu s Kristom, inovatívne rozvíjaným v duchu fantázie lásky (s. 9 – 10). Tento základ alebo prameň života rodiny naznačuje podľa autora prvý impulz obnovy rodiny, ktorým je cesta Božieho Slova, zjavujúceho kresťanskej rodine jej pravú identitu (s. 11). Autor chce preto o rodine hovoriť so zreteľom na biblickú morálku a vo svetle učenia pápežských magisterií (s. 9).

Prvá kapitola s názvom „Kontextová súčinnosť jednotlivostí a aspektov“ naznačí ďalšie súčiniace roviny uvedenej vzťahovosti v rodine. Podľa autora „náležite zvažujúca ľudská osoba má úmysel vyjadriť samu seba v konkrétnom vedomom a slobodnom akte sebaurčenia, inšpirovanom predmetom základnej voľby a uskutočňovanom jedinečným a neopakovateľným »ja« v slobodnom akte umocnenom v prizme vlastného svedomia“ (s. 14). Svedomie však v ponímaní monografie nepredstavuje inštanciu či nezastupuje zákon, ale v duchu koncilového učenia predstavuje „najsčytejšie jadro a svätynú človeka, kde je sám s Bohom, ktorého hlas sa ozýva v jeho vnútri“ (*Gaudium et spes*, č. 16). Pre sebaurčenie človeka zo svedomia je preto náboženská sloboda nevyhnutnosťou. Na druhej strane človek žije a utvára seba v lone rodiny, preto autor zdôrazňuje, že osobné svedomie má vzťahový rozmer nielen v spojitosti s rozoznávaním Božieho „hlasu“ v jedinečnosti, ale i v súvislosti so vzájomnosťou svedomí členov rodiny (s. 16). V neposlednom rade je človek i členom širšieho spoločenstva, a preto vzťahovosť súvisí i so zákonom vzostupu, ktorý posilňuje, a zákonom úpadku, ktorý atakuje rodinu zvonka a často aj zvnútra, ak sa jedinci odcudzujú svojej bytostnej dimenzii (s. 16).

Týmto autor skompletizoval svoje rámcové ponímanie vzťahovosti a vydal sa cestou priblíženia kľúčových pojmov, ktoré podrobil analýze so zreteľom na biblické texty a vo svetle dokumentov pápežských magistérií ostatných desaťročí. Viacvýznamový pojem *pokoj* predstavil ako dar i dielo človeka, ako dobro závislé tak od vnútorného očisťovania, ako aj od rešpektovania ľudských práv každej osoby (s. 17 – 18). Pojem *náboženská sloboda* chápe s odvolaním sa na Jána Pavla II. aj ako syntézu a prameň ľudských práv. Analyzujúc tretí pojem *rodina* autor naznačuje, že tak ako môže byť prostredníctvom špecifickej vzťahovosti školou ľudskosti a kolískou viery, tak sa môže stať i cestou odcudzenia sa a nepochopenia (s. 19 – 20). Svoju pozornosť nemohol nezamerať aj na pojem *láska*. Láska je v jeho nazeraní jadrom jednoty Trojice, špecifikom vzťahu Stvoriteľa s človekom a uverenie v ňu je potom základným životným rozhodnutím človeka (s. 22 – 23). Toto rozhodnutie sa odohráva vo svätyni človeka, ktorou je *svedomie*, piaty nosný pojem. *Zjavená morálka*, šiesty priblížený pojem, ukazuje, že Boh nezjavuje človeku predovšetkým nejaký kódex, ale samého seba a človek prostredníctvom tohto daru vstupuje do vzťahu a dôverného spoločenstva s Bohom (s. 23 – 25).

Nasledujúca podkapitola nás zavedie na stopu zaujímavého ponímania pôvodu mnohých neblahých javov v kultúre, ktorým je odcudzovania sa človeka sebe samému a skúsenosti sebadarovania v ľudskom spoločenstve. Autor odhaľuje niektoré spolupôsobiaci činitele tohto odcudzovania sa členov spoločenstva rodiny, medzi ktorými z morálno-teologického uhlu pohľadu spomína nerozlišovanie medzi ľudským skutkom, za ktorý osoba nesie morálnu zodpovednosť, a skutkom človeka, pri ktorom môže byť zodpovednosť znížená alebo nijaká, lebo je podmienený psychologickými mechanizmami. Autor toto tradičné rozdelenie prevádza do pojmov zjavenej morálky: „Ľudský skutok predchádza skúsenosť človeka s Bohom a stáva sa tak odpoveďou na oslovenie, v ktorej sa človek zaangažuje vo svojom najvlastnejšom jadre, zatiaľ

čo čin človeka sa odohráva bez toho, že by človek náležite vstúpil do svojho vnútra, kde sa stretáva s Bohom, a koná len sledujúc spoločenské mienky a predsudky, resp. bez potrebnej vnútornej slobody.“ (s. 29 – 30) Zakusovanie ohraničenosti a temných síl je súčasťou ľudskej podmienky, preto autor vyzdvihuje postupnosť, teda zákon postupného prepracovania sa k čoraz plnšiemu konaniu dobra (s. 30). Človek, predchádzaný Božím projektom lásky so stvorenstvom, nezadostučíňuje výzve „poznaj seba samého“ ani vtedy, ak sa dá viesť prúdom krízy plytkej vzdelanosti, náboženského či katechetického analfabetizmu (s. 31).

Druhá kapitola je venovaná pertraktovaniu toho, čo môže prispieť ku skvalitneniu života a prejavu pokoja v rodine a pôsobiť ako prevencia odcudzovania sa. Týmto zdrojom, ako naznačuje názov kapitoly, je dynamika Slova. Autorov zámer je načerpať z prameňa evanjelia rodiny a evanjelia pokoja ohlasovaného Cirkvou živú vodu pre dnešné časy. Evanjelium podľa neho prináša subjektu rodiny svetlo na cestu, svetlo viery. Viera totiž prenáša človeka ponad jeho izolované „ja“ k plnosti spoločenstva a z nej vyplývajúca radosť nesklame, lebo Božia vernosť je mocnejšia ako ľudská slabosť (s. 41 – 42). Ďalší aspekt kresťanskej novosti vo svetle dynamiky Slova spočíva v uchopení vznešenosti povolania človeka, ktorá tkvie predovšetkým vo stvorení človeka na Boží obraz (s. 43), teda uschopneného poznať a milovať svojho Stvoriteľa, ako aj odpovedať na výzvu obsiahnutú v Božom projekte (s. 45). Definitívny zmysel stvorenia človeka na Boží obraz je v účasti na živote lásky trojosobného Boha (s. 46), lebo kresťan v rodine „individuálne a spolu s ostatnými členmi bytostno-sakramentálnou komunikáciou so zmŕtvychvstalým Kristom vo Svätom Duchu sprítomňuje v istom zmysle nielen prapodstatu vzťahu, ale aj, už a ešte nie celkom relacijnosť a účasť na živote trojosobného Boha“ (s. 43). S dôstojnosťou človeka je spätá i jeho sloboda a túžba po pravde, najmä po pravde o zmysle života. Preto rozhodujúcim okamihom bytostného zaangažovania sa osoby je akt základnej voľby, čiže prijatie alebo odmietnutie „symbiózy medzi vlastnou inklináciou ku konečnému cieľu a podriadením jednotlivých rozhodnutí na jeho dosiahnutie“ (s. 51). Je to rozhodnutie o nasmerovaní vlastnej existencie, o sebe samom (s. 52), v pozitívnom vyjadrení je to úkon oddania sa Bohu (s. 53).

Tretia kapitola venovaná náboženskej slobode a jej súčinnosti v rodinno-spoločenskej rovine sa nemohla zaobísť bez uvedenia koncilovej deklarácie o náboženskej slobode *Dignitatis humanae*. Klúčom k jej pochopeniu je autorovo tvrdenie, že jej témou „nie je explicitne otázka pravdy, ani vzťah jednotlivcov k Bohu, ani sloboda Cirkvi, ale skôr vzťahy fyzických i morálnych osôb“ (s. 72), ako to dosvedčuje i podnadvpis deklarácie „Právo osoby a spoločenstiev na spoločenskú a občiansku slobodu v náboženskej oblasti“. Toto právo má základ v dôstojnosti osoby a ako také má byť uznané v právnom poriadku spoločnosti, aby bola na občianskej rovine garantovaná ochrana človeka pred donucovaním v náboženskej oblasti (s. 73). Ako autor poznamenáva, toto však nestačí na eklezijálnej rovine, kde sa očakáva i hľadanie pravdy spôsobom, ktorý zaväzuje vo svedomí (s. 74). Ďalej rozvíjané poslanstvá Jána Pavla II. a Benedikta

XVI. ku Svetovému dňu pokoja sa zhodujú v tom, že náboženská sloboda ako občianske právo je syntézou a vrcholom ľudských práv (s. 81).

V tretej kapitole akoby ústili rôzne prítoky jednej predmetnej problematiky, ktorou je náboženská sloboda v rodine. Podľa autora táto delikátna problematika súvisí s otázkou autority rodičov v rodine, s nescudziteľnosťou svedomia jej členov, s autoritou občianskej a náboženskej roviny, neprehliadajúc ani skutočnosti súvisiace s vierou, presvedčením a náboženskými zvyklosťami (s. 83). Autor v tejto kapitole rozvíja aj inú delikátnu problematiku, ktorou je napätie medzi náboženskou slobodou a právom na náboženskú slobodu. Podľa *Dignitatis humanae* „právo na ochranu pred vonkajším donucovaním nezaniká ani u tých, ktorí nerobia zadosť povinnosti hľadať a prijať pravdu“ (č. 2). Môže sa stať, že na základe „náležitého alebo aspoň adekvátneho motívu či zdôvodnenia“ (s. 87), čiže na báze úsudku svedomia by sa chcel človek pridať k inému náboženstvu alebo nevyznávať nijaké náboženstvo. Autor, v odvolaní sa na posolstvá pápežov konštatuje, že by sa mu v tom nemalo brániť, zároveň však kladie dôraz na to, že táto voľba z morálneho hľadiska a zo zmyslu práva na náboženskú slobodu nemôže byť založená na ľubovôli, pretože náboženská sloboda nemá nič spoločné s relativizmom, indiferentizmom či laicizmom, ba ani s ateizmom, ak je chápaný ako ideológia či antináboženstvo (s. 87). Toto všetko protirečí ľudskej dôstojnosti, ktorá bola predstavená v druhej kapitole. Všetky tieto objasnenia majú nakoniec pomôcť pri hľadaní pokoja v rodine, teda pri vzájomnom dialógu členov dôverného spoločenstva lásky, ktorým je rodina (s. 88). V rodine totiž viaceré generácie „vzájomnou pomocou prenikajú do plnej múdrosti a pri zosúladení osobných práv s požiadavkami spoločenského a náboženského života vytvárajú spoločenstvo svedectva i pre nádej na pokoj“ (s. 88). Upierať rodine práva vyplývajúce z práva na náboženskú slobodu a vyjadrené v *Charte práv rodiny* vlastne znamená oslabovať tú najdôležitejšiu bunku pokoja a nato i pokoj v celom spoločenstve (s. 93).

Po predstavení obsahu a základných myšlienkových línií monografického diela profesora I. Kútneho možno publikovanú knihu označiť aj za ohlasovanie evanjelia rodine, škole ľudskej a kresťanskej zrelosti, aby sa dala uchvátiť Božou láskou a viesť hodnotami ducha, lásky, súdržnosti a pokoja. Autor sa usiloval nanovo vyzdvihnúť a morálno-teologicky uchopiť realitu rodinného spoločenstva vo svetle Božieho slova a učenia pápežov. Tam, kde to bolo možné a objavné, dopĺňal racionálny teologický jazyk biblickým jazykom. Kreativnosť jeho vízie rodiny spočíva v ocenení ľudskej dôstojnosti jej členov, v ich vzájomnom sebadarovaní a v reciprocite hľadania pravdy aj v náboženskej oblasti. Kniha nemá špeciálne venovanie, ale možno sa domnievať, že jej adresátom sú všetci tí, ktorým je adresované evanjelium a ktorí chcú porozumieť všeludským skutočnostiam vo svetle kresťanskej viery. Autor problematiku spracoval vychádzajúc z overených starších, ale i súčasných štúdií a monografií vydaných prevažne v talianskom jazyku. Popri koncilových a pápežských dokumentoch tak čitateľovi sprístupňuje i aktuálne prebiehajúcu diskusiu v zahraničnom prostredí. Samotná idea spojenia náboženskej slobody a práva na náboženskú slobodu s problematikou pokoja v rodine je však pôvodná a originálna. Po

formálnej stránke treba oceniť vysoký jazykový štandard i grafickú úpravu, čo je dlhodobým trendom vydavateľstva.

doc. Andrea Blaščiková, PhD.
Katedra náboženských štúdií FF UKF v Nitre
Hodžova 1, 949 74 Nitra
e-mail: ablascikova@ukf.sk